

אונאה פחות משתות 1

"אונאה" פחות משתות

האם הם בכלל "אל תונו"?

מה הגדרתם וחשיבותם

אונאה פחות משתות

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף נ עמוד א

איבעיא להו: פחות משתות לרבנן, לאלתר הויא מחילה או בכדי שיראה לתגר או לקרובו? ואם תמצי לומר בכדי שיראה לתגר או לקרובו, מאי איכא בין שתות לפחות משתות? ... {נ:} אמר רבא, הלכתא: פחות משתות - נקנה מקח, יותר על שתות - ביטול מקח. שתות - קנה ומחזיר אונאה, וזה וזה בכדי שיראה לתגר או לקרובו. תניא כוותיה דרבא: אונאה פחות משתות - נקנה מקח, יותר על שתות - בטל מקח. שתות - קנה ומחזיר אונאה, דברי רבי נתן. רבי יהודה הנשיא אומר: יד מוכר על העליונה, רוצה - אומר לו תן לי מקחי, או תן לי מה שאניתני. וזה וזה בכדי שיראה לתגר או לקרובו.

רא"ש מסכת בבא מציעא פרק ד סימן כ

ויראה דבכל שאר דברים אפי' פחות משתות אסור לאנות את חבירו אם יש בו שוה פרוטה כיון שידוע שאין מקחו שוה כל כך. דרחמנא אמר אל תונו בכל דבר שיש בו שיווי ממון הזהירה תורה שלא יאנה את חבירו אלא שאמרו חכמים דעד שתות הוי מחילה לפי שכך דרך מקח וממכר לפי שהלוקח והמוכר אינם יכולין לכוין דמי המקח בצמצום. ודרך העולם למחול טעותם עד שתות. שאף אם יבא המתאנה לערער לא ישומו השמאין בשוה זה יאמר יש בו אונאה וזה יאמר אין בו אונאה הלכך מקבל עליו שתיקה ואין מערער ומוחל (המוכר). אבל אם המוכר בקי בערך מחבירו והלוקח אין בקי כל כך או אם הלוקח תגר ובקי בערך מקחו יותר מן המוכר אל יאנו זה את זה אם לא שיפרש. חוץ ממתבע כל זמן שלא הגיע לכדי אונאה מותר לכתחלה להוציאה ביפה. שגם אחר יקבלנה מידו ביפה ואין בו הפסד כלל.

רא"ש מסכת בבא מציעא פרק ד סימן כ (המשך)

או שמא כיון דדרך מקח וממכר בכך דלפעמים הלוקח חפץ במקח זה

ומוסיף עליו דמים יותר מכדי שויו ופעמים שהמוכר מזלזל בשומתו

בממכרו לפי שאין חפץ זה ערב עליו או שהוא דחוק למעות הלכך עד

שתות הוי בכלל דמי מקח ואין כאן שם אונאה כלל וצ"ע. וירא שמים יצא ידי

כולם:

אונאה
פחות
משתות

אין אונאה

כי כך היא
דרך מקח
וממכר

נ"מ- אפילו בקי
אפשר למכור
ליותר משוויו

יש אונאה

אבל אי
אפשר
לצמצם,

נ"מ- אם הוא בקי
וידע בדיוק מה
הסחורה שווה,
אסור למכור ליותר

ויכול להיות שאין פה
אונה כלל, כי מי אומר
שאינו באמת שווה מה
ששילם

ולכן הקונה מוחל
בדיעבד

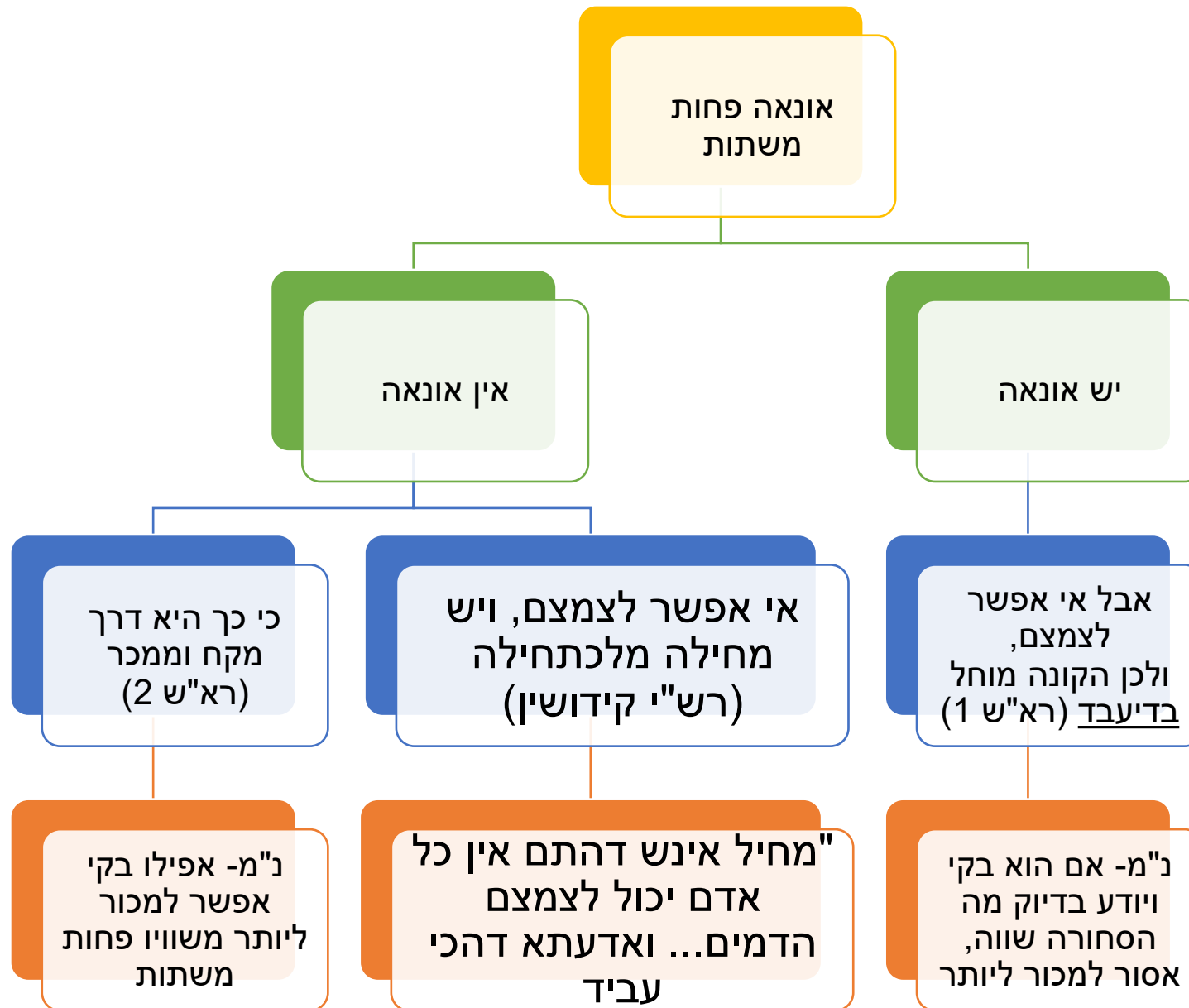
אי אפשר לצמצם, והקונה יודע את זה ומוחל
(מראש\לכתחילה)

רש"י מסכת קידושין דף מב עמוד ב

חוזר - שאין זה כשאר אונאות דקי"ל בהזהב (ב"מ דף מט:) פחות משתות

מחיל אינש דהתם אין כל אדם יכול לצמצם הדמים אבל טועה במדה טעות

הוא ואדעתא דהכי לא עביד.

פחות משתות בכלל אונאה! אלא שהנתאנה מוחל, ולא
רוצה לבטל\לערער על המקח לאונאה מועטת (בדיעבד)

רמב"ן ויקרא פרק כה

... ואני חושב עוד סברא, שודאי המאנה את חבירו לדעת עובר בלאו, בין במטלטלים
בין בקרקעות, שבהן דיבר הכתוב אל תונו איש את אחיו במספר שנים אחר היובל, שהוא
מזהיר שיקנו וימכרו לפי השנים ולא יונו איש את אחיו. אבל רבותינו חדשו באונאה
תשלומים בשתות המקח, וביטול מקח ביותר משתות, ומזה בלבד מעטו הקרקעות לפי
שהאונאה בהם אפילו ביתר משתות, מחילה, כמו שהיא מחילה במטלטלים בפחות
משתות, אף על פי שהוא אסור להונות כן לדעת, אבל אין דרך בני אדם לבטל ממכרם
מפני אונאה מועטת כזו:

אונאה פחות משתות

אין אונאה

כי כך היא דרך
מקח וממכר
(רא"ש 2)

נ"מ- אפילו בקי
אפשר למכור
ליותר משוויו
פחות משתות

אי אפשר לצמצם, ויש
מחילה מלכתחילה
(רש"י קידושין)

"מחיל אינש דהתם אין
כל אדם יכול לצמצם
הדמים... ואדעתא
דהכי עביד

יש אונאה

אבל אי אפשר
לצמצם,
ולכן הקונה מוחל
בדיעבד (רא"ש 1)

נ"מ- אם הוא בקי ויודע
בדיוק מה הסחורה
שווה, אסור למכור
ליותר

אונאה גמורה, ואסור
לגמרי, רק שאין דרך
בני אדם לערער על
המקח לאונאה מועטת
(רמב"ן על התורה)

ספר החינוך מצוה שלז

ועובר על זה ועשה אונאה לחבירו לדעת בשתות או יותר עבר על לאו זה,
אבל בפחות משתות התירו זכרונם לברכה להשתכר לתגר מפני תיקון
הישוב, שימצאו בני אדם צרכיהם מוכנים בכל מקום. ואין לוקין על לאו זה,
לפי שניתן להישבון.

אונאה פחות משתות

אין אונאה

כי כך היא דרך
מקח וממכר
(רא"ש 2)

נ"מ- אפילו בקי
אפשר למכור
ליותר משוויו
פחות משתות

התירו מפני תיקון
היישוב- שימצאו בני
אדם צרכיהם מוכנים
(חינוך)

צדק- אמורים למכור
לפי השווי,
שוק חופשי- רוצים
שיהא הצרכים מצויים

אי אפשר לצמצם,
ויש מחילה
מלכתחילה
(רש"י קידושין)

"מחיל אינש דהתם
אין כל אדם יכול
לצמצם הדמים...
ואדעתא דהכי עביד

יש אונאה

אבל אי אפשר
לצמצם,
ולכן הקונה מוחל
בדיעבד (רא"ש 1)

נ"מ- אם הוא בקי
וידע בדיוק מה
הסחורה שווה, אסור
למכור ליותר

אונאה גמורה, ואסור
לגמרי, רק שאין דרך בני
אדם לערער על המקח
לאונאה מועטת
(רמב"ן על התורה)

אולי מי שמקפיד יכול
לתבוע, ולא למחול

נ"מ – מי שאינו מוחל

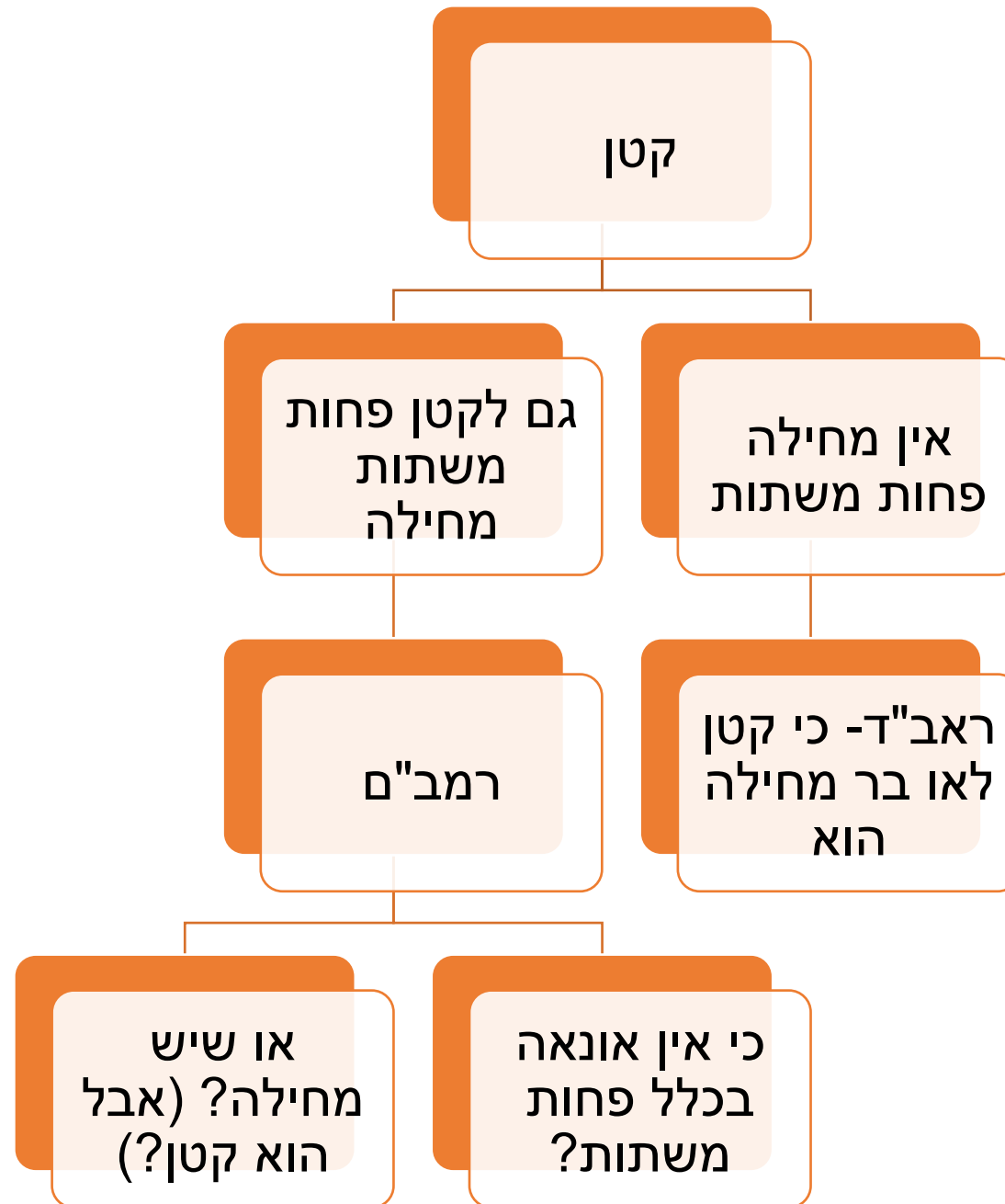
נ"מ-קטן

רמב"ם הלכות מכירה פרק כט הלכה ח

בודקין את הקטן אם יודע בטיב משא ומתן או אינו יודע, לפי שיש קטן חכם ונבון שהוא יודע והוא בן שבע, ויש אחר שאפילו בן שלש עשרה אינו יודע בטיב משא ומתן, קטן היודע בטיב משא ומתן שאין לו אפוטרופוס שנשא ונתן במטלטלין וטעה דינו כדין הגדול, פחות משתות מחילה, שתות מחזיר ההונייה, יתר על שתות בטל מקח כמו שביארנו, ואני אומר שאין מקח הקטן וממכריו במטלטלין קיימין אלא בשמשך או המשיך, אבל אם נתן מעות על המקח וחזר בו אינו מקבל מי שפרע ואחרים שחזרו בו מקבלין מי שפרע.

+/השגת הראב"ד/ קטן היודע וכו' כמו שביארנו.

א"א אני אומר שהקטן אין לו מחילה כדאמרינן יתמי לאו בני מחילה נינהו...

רמב"ם- מחילה אוביקטיבית, כלול כחלק ממקח וממכר

רמב"ם הלכות מכירה פרק יב הלכה ג

היתה ההוניה פחות מזה בכל שהוא, כגון שמכר שוה ששים דינר בחמשים ופרוטה אינו חייב להחזיר כלום, שכל פחות משתות דרך הכל למחול בו.

קטן

גם לקטן פחות
משתות מחילה

אין מחילה פחות
משתות

כי אין אונאה בכלל
פחות משתות

מחילה
אוביקטיבית, כלול
כחלק ממקח
וממכר

ראב"ד- כי קטן לאו
בר מחילה הוא

בעיקרון תלוי במחילה, אבל חכמים קבעו לא פלוג

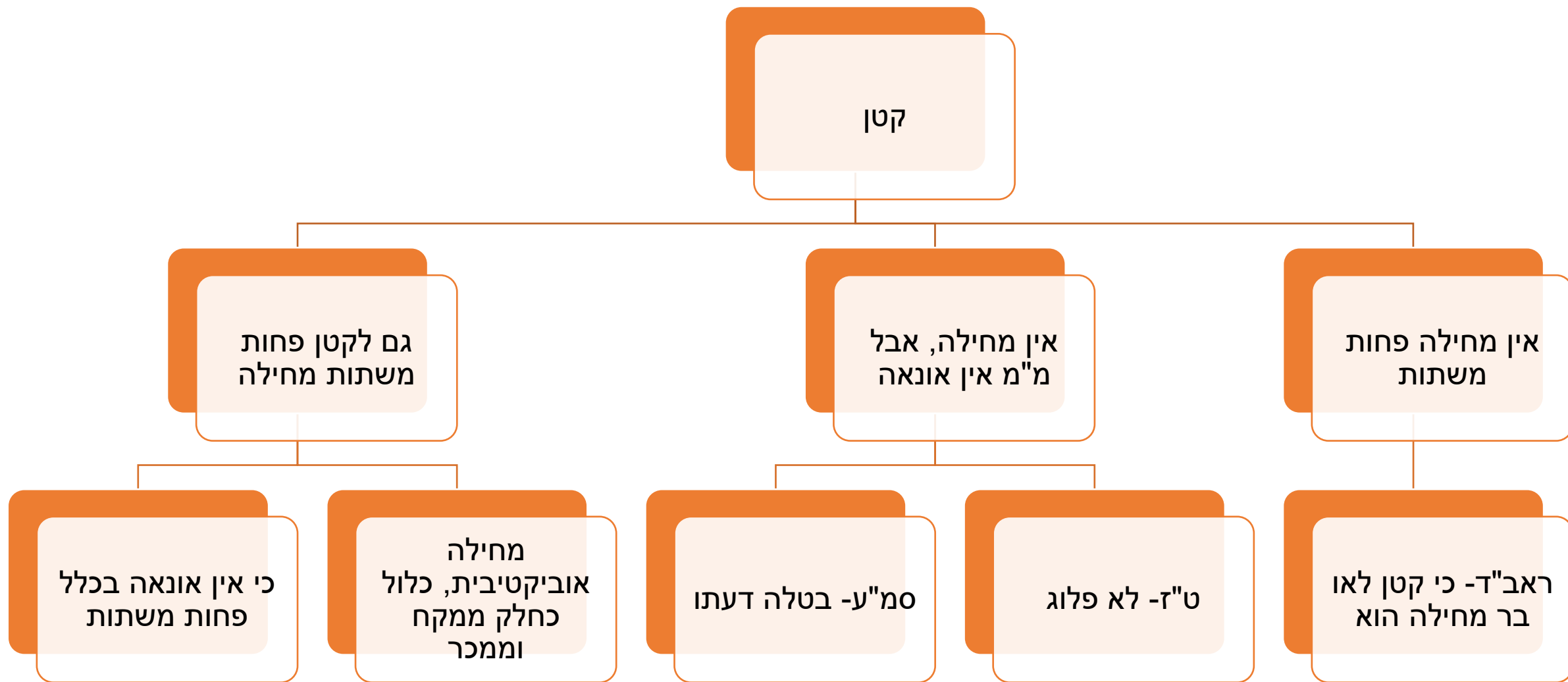
ט"ז חו"מ רכז:א

נלע"ד דכל היכא דאפשר לקרותו בשם שתות מעות אזלינן בתריה, משא"כ כשאין עליו שם שתות לגמרי אזלינן בתר המקח, דהכלל הוא, כל שיש לו שם שתות מאיזה צד שיהיה, אזלינן בתריה, ואין למדין ק"ו סך קטן מסך גדול אלא חכמים השוו מידותיהם דבשתות תליא מילתא, והיינו טעמא בשוה ס' בנ' ופרוטה, כיון שעל האונאה אין שם שתות לגמרי, אזלינן בתר מקח לחוד והוי מחילה, וכמשמעות דברי המרדכי שהביא רמ"א ס' ד'.

תלוי במחילה, אבל בטלה דעתו עצל כל אדם

סמ"ע סימן רכז ס"ק יד

ומ"מ נראה דאין הלוקח יכול לומר אף שהוא עדיין מוחזק בדמי הקנייה אני לא אמחול בפחות משתות שהונאתני, אלא שבטלה דעתו אצל רובא דעלמא שרגילין למחלו ומוציאין מידו ליתנהו להמוכר:

סחורה שיש מחיר ידוע וקבוע: (כמו דבר שקונים בבורסה, או בפיקוח ממשלתי)

ערוך השולחן חושן משפט הלכות אונאה ומקח טעות סימן רכז סעיף ז

מדברי הרא"ש ז"ל יש ללמוד דאונאת שתות אינה אלא בסחורה שאין כולם מוכרין בשוה בצמצום כמ"ש בסעיף ב' מדתלי בשומת השמאין וגם מטעם שלפעמים המקח ערב עליו וזה אינו שייך בדבר המצוי הרבה וכולם מוכרין בשוה בצמצום במקח ולחם ומלח וכה"ג וגם בספיקו נ"ל מדבריו שהספק אינו אלא במקום שיש עילה להמוכר לתלות שהלוקח יודע המקח אלא שחפץ במקח זה אבל במקום שהמוכר מבין שמהלוקח נעלם המקח והמוכר יודע שיש בזה אונאה פרוטה אסור לו להונות אם לא שיגלה לו ואם אינהו עבר בלאו וכן לוקח להמוכר

המחיר בשוק גם קובע לקולא

ערוך השולחן חושן משפט הלכות אונאה ומקח טעות סימן רכז סעיף ז

עוד נ"ל דבר אחד מדבריו לקולא במיני סחורות שאין כל בעלי חנויות מוכרין אותם בשה שיש

משתכר הרבה בסחורה זו ויש שמסתפק במועט אין שייך כלל אונאה למי שמשתכר הרבה כיון

שדרך המסחר כן הוא כיון שיש שמוכרים במקחים כאלו דהא הרא"ש ז"ל לא תלה הספק אלא

משום דלפעמים הלוקח חפץ במקח זה דאז יש סברא לאסור ומשמע להדיא דאין כאן מוכרין

במקח כזה אבל כשיש מוכרין במקח כזה אין בזה צד אונאה ופשיטא שאין להביט על אותם

החנונים המזלזלים במקחים ומוכרין בזול שמקלקלים לעצמם ומקלקלין דרכי המסחר והם ישאו עון

וכבר אמרו חז"ל [ב"ב צ"א א] מתריעין על פרקמטיא שהוזלה ואפילו בשבת וכמ"ש באו"ח סי'

תקע"ו:

אונאה פחות משתות

אין אונאה

כי כך היא דרך
מקח וממכר
(רא"ש 2)

נ"מ- אפילו בקי
אפשר למכור
ליותר משוויו פחות
משתות

התירו מפני תיקון
היישוב- שימצאו
בני אדם צרכיהם
מוכנים (חינוך)

צדק- אמורים
למכור לפי השווי,
שוק חופשי- רוצים
שיהא הצרכים
מצויים

(חנות פתוח 6\24)
יכול למכור ליותר,
למרות שיש מחיר
קבוע

אי אפשר לצמצם,
ויש מחילה
מלכתחילה
(רש"י קידושין)

"מחיל אינש דהתם
אין כל אדם יכול
לצמצם הדמים...
ואדעתא דהכי
עביד

ערוך השולחן- אם
המכיר כן קבוע
וידוע, אין מחילה
על פחות משתות

אבל אי אפשר
לצמצם,
ולכן הקונה מוחל
בדיעבד (רא"ש 1)

נ"מ- אם הוא בקי
וידוע בדיוק מה
הסחורה שווה,
אסור למכור ליותר

ערוך השולחן- אם
המכיר כן קבוע
וידוע, אין מחילה
על פחות משתות

יש אונאה

אונאה גמורה, ואסור לגמרי, רק
שאינ דרך בני אדם לערער על
המקח לאונאה מועטת
(רמב"ן על התורה)

משמע שמי שכן
מקפיד אולי יכול
לתבוע

ט"ז- לא פלוג רבנן

סמ"ע- אכן, אבל
בטלה דעתו

ראב"ד- קטן לאו
בר מחילה הוא